

A hazai növekedés lassulása: okok és következmények

Gáspár Pál

Vélemény Nr 31.

2007. december 21.

A hazai növekedés lassulása: okok és következmények

Az elemzést készítette: Gáspár Pál

Az elemzéshez használt adatbázis 2007. december 10-én zárult le.

Céginformáció

Az ICEG European Center független gazdaságkutató intézet, amely Kelet- és Közép-Európa gazdasági folyamatait elemzi. Tudományos kutatásokat folytat, elemzéseket és előrejelzéseket készít, továbbá tanácsadással és rendezvények szervezésével foglalkozik. Tagja számos nemzetközi kutatási hálózatnak, illetve több hálózatot maga koordinál. További információt az intézet honlapján olvashat: www.icegec.hu.

Kapcsolat

ICEG European Center, 1118 Budapest, Dayka Gábor u. 6/B. Tel.: (1) 248 1160. Fax: (1) 319 0628. E-mail: office@icegec.hu.

Nyilatkozat

E kiadvány tájékoztató célt szolgál. Nem tekinthető ajánlatnak vagy tanácsadásnak bármely befektetési döntéssel kapcsolatban. Az ICEG European Center és a kiadvány szerzői nem tartoznak felelősséggel sem a kiadványban szereplő információk pontosságáért, teljességéért és megbízhatóságáért, sem a kiadvány használatán alapuló üzleti döntésből származó bárminemű következményért. A kiadvány tartalma előzetes értesítés nélkül változhat.

Tartalom

BEVEZETÉS	4
1. A NÖVEKEDÉS IDŐBELI VÁLTOZÁSA.....	4
2. A LASSULÓ NÖVEKEDÉS FŐBB OKAI.....	5
2.1. A KÖLTSÉGVETÉSI KIIGAZÍTÁS SZERKEZETE	5
2.2. ALACSONY BERUHÁZÁSOK: A PIACI SZEREPLŐK KEDVEZŐTLEN VÁRAKOZÁSAI	8
2.3. VERSENYKÉPESSÉGI PROBLÉMÁK.....	9
3. A LASSÚ NÖVEKEDÉS MAKROGAZDASÁGI HATÁSAI.....	11
4. MIT TEHET A GAZDASÁGPOLITIKA?	12
ÖSSZEFOGLALÁS, KONKLÚZIÓ	15

Bevezetés

A rövid elemzés a magyar gazdaság 2007 második és harmadik negyedében bekövetkezett látványos lassulásának okait, makrogazdasági hatásait és gazdaságpolitikai következményeit elemzi. A második negyedév stagnálását követően a harmadik negyedévben a kibocsátás mindössze 0,3 százalékkal bővült a megelőző negyedévhez képest, aminek eredményeképpen az évesített növekedési ütem 0,9 százalékra mérséklődött, amire az elmúlt 10 évben nem volt példa.

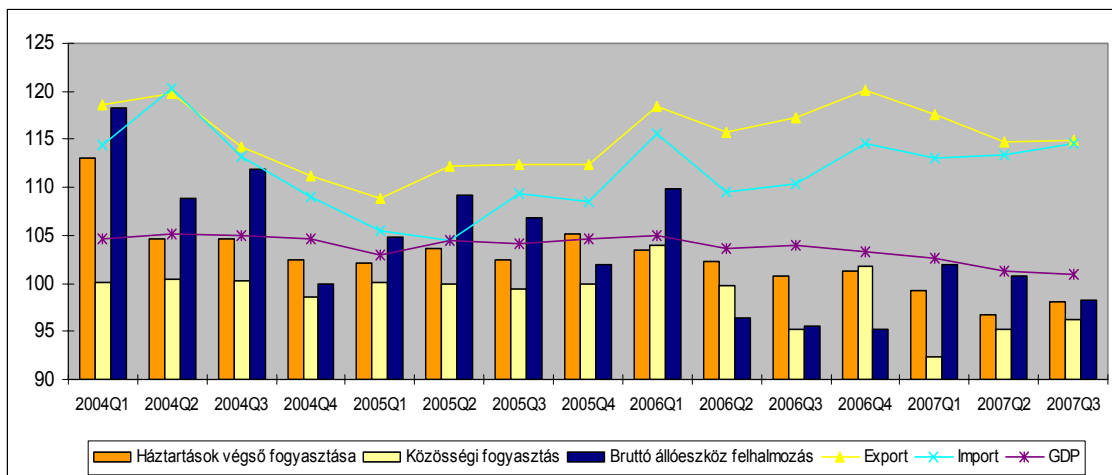
A lassulással kapcsolatosan számos rövidebb-hosszabb értékelés született, melyek elsősorban a stabilizációs csomag kedvezőtlen hatásaival magyarázták a növekedési dinamika megtörését. Ugyanakkor ez nem teljes körű magyarázat, hiszen a növekedés lassulásában egyszerre játszott szerepet a fenntarthatatlan fiskális politika kiigazítása, a piaci szereplőknek már a kiigazítást megelőzően is érvényesülő, a beruházások visszafogásában testet öltő kivárása, illetve a hazai gazdaság versenyképességi problémáinak elmélyülése. Érdeemes elkülöníteni ezen tényezők szerepét a lassulásban, mert ennek segítségével árnyaltabb képet kapunk a növekedési problémák jellegéről, a kilábalás várható dinamikájáról, illetve a gazdaságpolitika által a növekedés ösztönzésére alkalmazható eszközök köréről.

A rövid elemzés a növekedési mélypont főbb okait, lehetséges makrogazdasági hatásait, valamint a gyorsabb növekedés eléréséhez szükséges gazdaságpolitikai lépéseket gondolja végig.

1. A növekedés időbeli változása

Az idei év harmadik negyedében a GDP 0,9%-kal emelkedett a megelőző év azonos időszakához képest, miközben a bővülés az előző negyedévhez viszonyítva nem érte el a 0,3%-ot. Miképpen azt az első grafikon is mutatja a magyar gazdaság növekedése már 2006 első negyedétől kezdődően fokozatosan lassulni kezdett és 2007 első negyedében 2,7%-ra esett a 2006 első negyedévi 4,9%-ról. A negyedéves növekedési ütemek lassulásával az éves átlagos növekedés is mérséklődött a 2004-es 4,8%-ról 3,9%-ra 2006-ban.

1. Grafikon. A GDP és főbb keresleti elemeinek növekedése 2004-2007 között (%)

Forrás: KSH (2007)

A növekedés jelentős mértékű lassulása mögött elsősorban az építőipar, a mezőgazdaság és a szolgáltatások kibocsátásának alakulása áll. A mezőgazdasági kibocsátás 18%-os csökkenése mellett az építőipar teljesítménye közel 15%-kal csökkent: a beruházások, az építési-szerelési tevékenység visszaesése elsősorban a közösségi szektor mérséklődő tőkeképződésének (állami infrastrukturális beruházások csökkenése) köszönhető, de a vállalati és lakossági szektorok beruházási aktivitása is mérséklődött. A szolgáltatások esetében az elmúlt évben bekövetkezett 4,3%-os bővüléssel szemben a növekedés a harmadik negyedév végén 1,2%-os volt: a visszaesés elsősorban a közösségi szolgáltatások területén látványos, de a piaci szolgáltatások területén is érzékelhető a lassulás.

A kibocsátási oldalon egyedül az ipar 7,4%-os növekedése öröndetes, bár az ipari dinamika területén is lassulás látható, részben a hazai kereslet csökkenése, részben az export lassuló növekedése miatt. Összességében az ipar és szolgáltatások területén az exportértékesítésben vezető feldolgozóipar

növekedése kedvező (8% a harmadik negyedévben évesített szinten), de a többi ipari és szolgáltató ágazaté már kevésbé.

Keresleti oldalon több tényező együttes, de eltérő súlyú hatásának tudható be a növekedés lassulása. A legnagyobb súlyú végső fogyasztás a 2006-os, éves szinten 1,6%-os növekedést követően a harmadik negyedév végén 2,3%-os visszaesést jelez. A háztartások fogyasztásának csökkenése a harmadik negyedévben tovább folytatódott bár a megelőző negyedévhez képest lassuló ütemben, követve a reálbérek, a természetbeni juttatások és a rendelkezésre álló jövedelmek csökkenését, miközben a közsférában végrehajtott megszorítások nyomán a közösségi fogyasztás is csökkent. Az első negyedévben a lakossági fogyasztás lassulását még kissé enyhítette a nominális jövedelmek növekedése, a fogyasztás időbeli kisimítására irányuló törekvés, melyet a második és harmadik negyedévben már elnyomtak az említett tényezők.

A növekedés szempontjából különösen aggasztó a beruházások alakulása. A beruházások növekedési üteme már 2004-től csökken, 2006-tól látványos a fordulat, amikor a bruttó állóeszköz-felhalmozás éves szinten 2,1%-kal csökkent¹. Idén az első két negyedév stagnálását követően a beruházások csökkentek 2006 harmadik negyedévéhez képest: az építési és gépjellegű beruházások egyszerre csökkentek, továbbá az ágazati megoszlásokra vonatkozó becslések is visszaesést mutatnak a vállalati és a lakossági, és jelentős lassulás látszik az állami körben. Érthető a hazai szolgáltatásokra épülő ágazatok és a lakossági beruházások kedvezőtlen dinamikája, ugyanakkor mélyebb szerkezeti gondokat mutat a beruházások alakulása a feldolgozóipari körben.

A növekedés lassulásában – bár a GDP-ben betöltött kisebb szerepével összhangban, korlátozottabb mértékben – szerepet játszik a nettó export hozzájárulásának mérséklődése, az export és import közötti növekedési olló zárulása. Az import növekedése egyenletes volt az elmúlt három negyedévben, miközben az export bővülése kissé visszaesett és a növekedési rés az export és import között gyakorlatilag megszűnt. A nettó export növekedési ütemének lassulása tartós lehet, tekintettel a főbb exportpiacok kedvezőtlenebbé vált növekedési kilátásaira, ami lassítja a külső kereslet bővülését.

2. A lassuló növekedés főbb okai

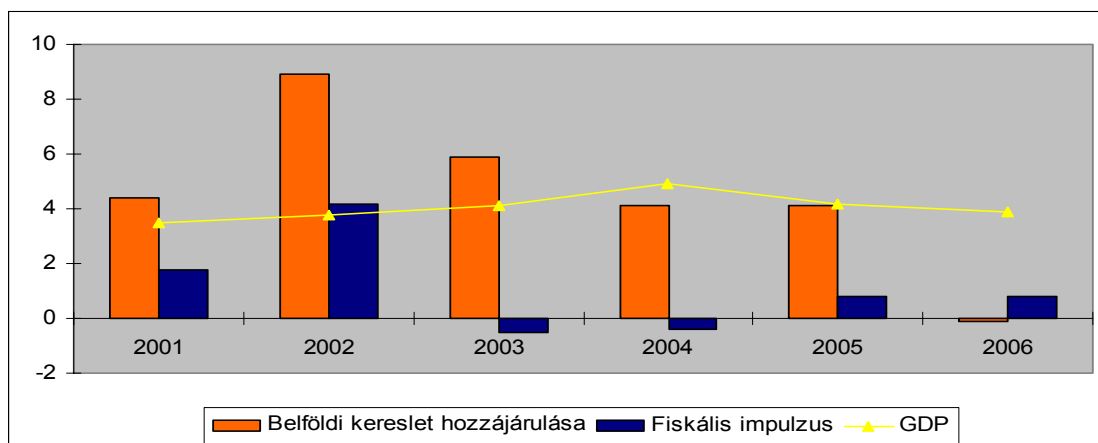
A magyar gazdaság növekedésében bekövetkezett lassulásnak három fontos és jellegében eltérő oka van. Az egyik a fenntarthatatlan makrogazdasági pálya és ennek korrigálása érdekében meghirdetett költségvetési kiigazítás, illetve ennek növekedést érintő kedvezőtlen hatásai. A másik a piaci szereplők kedvezőtlen várakozásai és kivárása (*wait-and-see approach*), a makrogazdasági folyamatokkal és gazdaságpolitikával kapcsolatos bizonytalanság, amely elsősorban a beruházások kedvezőtlen alakulásában jelentkezik. A harmadik tényező a gazdasági növekedés hosszú távú kínálati tényezőinek, a magyar gazdaság versenyképességének romlása. A három tényező eltérő időtávon és csatornákon keresztül, de egymást erősítve eredményezte a növekedési ütem lassulását 2006-ban, majd drasztikus mérséklődését 2007-ben.

2.1. A költségvetési kiigazítás szerkezete

A **költségvetési kiigazítás** és elsősorban **szerkezete** fontos szerepet játszik a növekedés lassulásában. A költségvetési kiigazítás elkerülhetetlen volt, hiszen az államháztartás fenntarthatatlan pályán mozgott, melyet csak a kedvező nemzetközi tőkepiaci folyamatok és a 2004-es EU belépés tett finanszírozhatóvá, és melyet korrigálni kellett, megelőzendő a piac által kikényszerített korrekciót. Mint a grafikon mutatja 2001-2006 között a gazdasági növekedésben a belföldi kereslet és az időben változó mértékű fiskális impulzus meghatározó szerepet játszott. A laza fiskális politika a közvetlen fiskális impulzuson túlmenően hatott a növekedésre, hiszen olyan jövedelempolitikával társult, mely a nemzetgazdasági termelékenység növekedését 2-3 százalékponttal meghaladó reálbér-növekedést eredményezett.

¹ A bruttó állóeszköz-felhalmozás 7,6%-kal növekedett 2004-ben, 5,3%-kal 2005-ben, majd 2,1%-kal csökkent 2006-ban.

2. Grafikon. A növekedés és egyes tényezői 2001-2006 között (%)

Forrás: MNB, KSH (2007)

A kiigazítással kapcsolatban várható volt, hogy megtöri a növekedési ütemet, hiszen 2-3 év alatt végrehajtható, a GDP 5-6 százalékát elérő költségvetési kiigazítás még rugalmas és gyorsan alkalmazkodó gazdaság, a magánszektor pozitív válasza és kedvező exogén körülmények mellett is befolyást gyakorol a növekedésre. Továbbá az is elkerülhetetlen volt, hogy a kiigazítás közvetlen hatásaként mérséklődjön a közösségi szektor fogyasztása, közvetett következményként pedig mérséklődjön a lakossági fogyasztás és az ezt erőteljesen alakító reálbér-növekedés.

Miközben a növekedési ütem mérséklődése elkerülhetetlen és szükséges volt, a **költségvetési kiigazítás** a lehetségesnél kedvezőtlenebbül hat a növekedésre. Ennek az egyik oka a kiigazítás szerkezetében keresendő: a költségvetési korrekció eddig elsősorban a tervezettnél is kedvezőbben alakuló bevételek nyomán azok növelésén és kisebb mértékben a kiadások csökkentésén alapult². Miközben 2006-ban is a bevételek növelése állította meg a hiány végzetes elfutását, 2007-ben a tervezettnél magasabb infláció, az alacsony reálnövekedés ellenére is jelentős nominális GDP és fogyasztás bővülés révén generálódó többletbevételek játszanak meghatározó szerepet az egyenleg javulásában.

Ugyanakkor számos tanulmány, illetve kiigazító ország gyakorlata világított rá arra, hogy mind fenntarthatóság, mind növekedési hatást tekintve kedvezőbbek a kiadások csökkentésére alapozó költségvetési kiigazítások a bevételek növelését szándékozóknál³. A kiadáscsökkentésre alapozott kiigazításnak pozitív kínálati, nem-keynesiánus⁴ hatásai vannak, miközben a bevételek növelésére alapozó korrekcióban elsődlegesen negatív keresleti, hagyományos keynesiánus következményei érvényesülnek. A bevételek növelésére alapozó korrekció kedvezőtlen növekedési hatásai fokozottan és időben elnyújtva érvényesülnek olyan gazdaságban, ahol magas a centralizációs hányad és az adóterhelés szerkezete a növekedést hosszú távon korlátozó egyik fő tényező.

² Ennek számszerű bemutatását lásd az MNB 2007. novemberi *Jelentés az infláció alakulásáról* kiadványában.

³ Ennek kiterjedt irodalmából ld.:

Alesina, Alberto and Silvia Ardagna (1998): "Tales of fiscal adjustments. Why they can be expansionary?" *Economic Policy, October*

Giudice, Gabriele, Alessandro Turrini and Jan in't Weld (2003): „Can fiscal consolidations be expansionary in the EU? Ex-post evidence and ex-ante analysis.” *European Economy – Economic Papers, European Commission, no. 195*,

Perotti, Roberto (1996): "Fiscal composition in Europe: composition matters" *American Economic Review, Vol. 86, No. 2, May*.

⁴ A nem keynesiánus hatások azt jelentik, hogy a költségvetési kiadások csökkenését az aggregált kereslet csökkenésének keynesi felvetésével szemben annak növekedése kíséri. A nem-keynesiánus reakció forrása a magánszektor fogyasztási és beruházási költségének növekedése, mivel a mérséklődő kiadások fenntarthatóbb fiskális politikát, csökkenő jövőbeli adóterheket, korlátozottabb kiszorítási hatást eredményeznek, ami ösztönzi a fogyasztási és beruházási kiadásokat, semlegesítve a közösségi fogyasztás csökkenését.

A költségvetési kiigazítás másik problémája, hogy a korrekció olyan torzító jellegű többletbevételek révén valósult meg, amelyek nem enyhítik, hanem erősítik az adórendszer növekedést korlátozó hatásait. A hazai adórendszer számos eleme negatívan hat a termelési tényezők kínálatára és a gazdasági növekedésre, miközben:

- a kiigazítás során részben a növekedést és foglalkoztatás bővítését hosszú távon visszafogó adónemek kerültek emelésre
- nem egyszerűsödött az adórendszer és a közel 50 adófajta mellett nagyfokú az instabilitása
- változatlanul egészségtelenül magasak az élől munka-terhek⁵
- az adóalap bővülése ellenére az adóelkerülés miatt változatlanul szűk az adóalap⁶ és alig érvényesül a vertikális és horizontális méltányosság
- a növekedés szempontjából fontos kínálati tényezők (beruházások, K+F ráfordítások, IKT befektetések) ösztönzése elégtelen

Ezek a vonások gátolják a beruházásokat, lassítják a foglalkoztatás növekedését, és visszafogják a gazdasági növekedést. A kiigazítás során a bevételnövelés elsődleges eszköze az adóalap szélesítése, az adózásba bevontak körének bővítése, az adóelkerülés lehetőségeinek csökkentése volt. Ezt szolgálta az elvárt adó bevezetése, a járulékfizetés körének kiterjesztése vagy az adókulcsok emelése. Miközben az adóalap szélesítése és az adóelkerülés korlátozása szükséges lépések, ezen bevételnövelő intézkedések kedvezőtlen makrogazdasági, növekedési hatásúak.

1. Az elmúlt 1,5 év adópolitikai lépései nem képesek a korábbi hibás döntések kedvezőtlen államháztartási hatásait korrigálni. Az ÁFA kulcs 2005-ben bekövetkezett csökkentése több százmilliárd forint bevételt vont ki az államháztartásból, miközben sem versenyképességi, sem tartós deflációs hatást nem eredményezett. Változatlan vagy enyhén csökkenő redistribúciós szint mellett ennek a pótlása nehezen lehetséges más adóbevételekkel, illetve az adóalap szélesítéssel. A kiigazítás során szerencsésebb lett volna a hibás döntést korrigálni, miközben a magasabb közvetett adók mellett az élől munkára rakódó terheket is lehetett volna mérsékelni.

2. A 2006. szeptemberi lépések tovább növelték az adórendszer torzító hatásait: az élől munka terheket, az adóéket, a horizontális és vertikális méltányossági problémákat. A lépéseknek is szerepük van a beruházók kiválásában, a foglalkoztatás stagnálásában a kifizérédek egyszeri, kényszerű hatásain túlmenően.

3. Az adóbevételeket növelni, az adóalapot tágítani önmagában az adóelkerülés erőteljesebb szankcionálásával nem lehet. Ehhez olyan ösztönzést kell teremteni az adóalanyoknak, hogy a nagyobb kockázat/költségek mellett nagyobb előnye legyen az adóalapba történő bekerülésnek. Ehhez alacsonyabb adókulcsokra, korrektebb inflációs indexálásra, szűkebb kedvezményekre és kivételekre lenne szükség, melynek megteremtésével eddig a gazdaságpolitika adós maradt.

Az adóemelések említett torzító hatásai miatt a bevételek növelésének szerkezete vélhetően még erőteljesebben fogja vissza a keynesiánus csatornákon keresztül a növekedést, mint a hasonló kiigazítást végrehajtó más országokban tapasztalható volt.

A kiigazítás harmadik növekedést korlátozó problémája, hogy nem érvényesült értelmes szelekció a kiadások csökkentésében és kedvezőtlen volt a tőke- és folyó kiadások szerepe a kiadások csökkenésében. Miközben mind a folyó, mind a tőkekiadások mérséklődtek, a növekedés és fenntarthatóság szempontjából is kedvezőbb lett volna változatlan állami beruházások mellett erőteljesebben csökkenteni a folyó kiadásokat.

Egy a folyó kiadásokat erőteljesebben csökkent korrekciónak két pozitív hozadéka lett volna. Egyfelől a fizikai infrastruktúrába, oktatásba, humán tőkébe irányuló állami tőkekiadásoknak pozitív hatása van a magánszektor beruházási aktivitására: miközben az államháztartás magas finanszírozási szükséglete a magánberuházásokat kiszorító hatású, az állami tőkekiadások a beruházásokat generáló (*crowding in*) jellegűek.⁷

⁵ Ezek közvetlenül a foglalkoztatást, közvetve (képzettségi, mobilitási, stb. problémák miatti munkaerőhiánnyal párosulva) a beruházásokat is gátolják

⁶ Krekó Judit- P. Kiss Gábor: Adóelkerülés és magyar adórendszer tanulmányukban az adóelkerülés miatti adókiesést a GDP 7,5-10%-ra becsülik.

⁷ Erről lásd többek között Erdal Attukeren (2005): Economic and Institutional determinants of crowding-in effects of public investments in developing countries. Swiss Institute for Business Cycle Research, WP

Másfelől a folyó kiadások csökkentése inkább megerősítette volna a kiigazítás visszafordíthatatlanságába vetett hitet és az ezzel kapcsolatos várakozások addicionális költséget generálhattak volna a magánszektortól. Mivel ez nem következett be, a tőkekiadások mérséklődése és a kiigazítás hatásait illető kivárás/bizonytalanság a magánberuházásokat erőteljesen visszafogó tényezők maradtak.

2.2. Alacsony beruházások: a piaci szereplők kedvezőtlen várakozásai

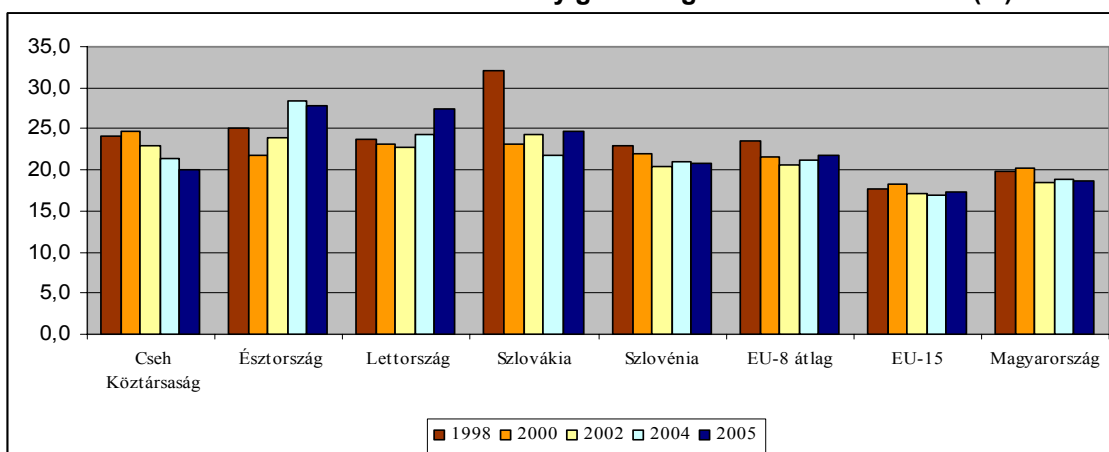
A lassuló növekedés fontos oka a **piaci szereplők kedvezőtlen várakozásai**, amelyek többek között a már régóta alacsony, de az elmúlt 4-6 negyedévben tovább mérséklődő **beruházási aktivitásban** öltének testet. A beruházások hármasszerepet játszanak egy gazdaságban: a GDP 20-25 százalékát elérő fontos keresleti tényezőként befolyásolják a növekedés szerkezetét, kínálati oldalon bővítik a gazdaság növekedés szempontjából fontos rendelkezésre álló tőkeállományát, illetve jelzik az üzleti szektor várakozásának alakulását.

A beruházások hozzájárulása a növekedéshez eltérő egy fejlett és egy felzárkózó gazdaságban. A magasabb fejlettségű országokban magasabb a tőkeállomány, a munkaerő tőkével való ellátottsága (a tőkeintenzitás, a tőkeállomány/munkaerő ráta) és ez tartósan magasabb ütemű növekedést eredményezhet az alacsonyabb fejlettségű gazdasággal szemben. Ugyanakkor az alacsonyabb fejlettségű, felzárkózó gazdaságban magasabb a tőkebefektetések hozama, aminek következtében erőteljesebb lehet a beruházások bővülése, átmenetileg gyorsabb gazdasági növekedést eredményezve.

Magyarország sajátos módon sem magas tőkeintenzitással, sem robosztus beruházási rátával nem rendelkezik, sőt régóta alacsony a nemzetgazdasági és a vállalati beruházási ráta. A hazai tőkeképződés szintje egy évtizede elmarad az EU-8 országok többségétől (csak Lengyelország rendelkezik a hazainál is alacsonyabb beruházási rátával) és az elmúlt időszakban bekövetkezett csökkenés nyomán az EU-15-tel szembeni beruházási többlet is mérséklődött.⁸ A hazai beruházási ráta alacsonyabb, mint a hasonló fejlettségű, közel azonos egy főre eső GDP-vel rendelkező feltörekvő országok átlagában és többségében.

Az alacsony beruházási ráta előbb stagnált, majd csökkent az elmúlt másfél évben. A csökkenésben szerepet játszott az államháztartás magas finanszírozási szükséglete miatti abszolút (rendelkezésre álló szabad megtakarítások) és relatív (állampapír vs. beruházási megtérülések) kiszorítási hatás. A kiszorítás mértéke a kiigazítási program nyomán a csökkenő kamatkidadások mellett sem mérséklődött jelentősen, mert a magas államadósság refinanszírozásának terhei változatlanul kedvezőtlenül hatnak a beruházások finanszírozására.

3. Grafikon. A beruházási ráta néhány gazdaságban 1998-2005 között (%)

Forrás: Eurostat (2007)

A beruházási aktivitás csökkenésében fontos szerepe van a befektetők kivárásának, hezitálásának⁹, amihez a fiskális folyamatok döntő mértékben járultak hozzá. Egyrészt 2004-2006 között a fenntarthatatlan fiskális politika, a növekvő hiány finanszírozásával és az elkerülhetetlen kiigazítás időzítésével kapcsolatos bizonytalanság generálta kedvezőtlen makrogazdasági hatások is szerepet játszottak a beruházók

⁸ A vállalati szektor beruházási rátája 1998-ban még 2.5%-kal haladta meg az EU-15 átlagát, 2005-ben az eltérés 1.2%-ra mérséklődött úgy, hogy a hazai beruházási ráta csökkent 19,8%-ról 18,7%-ra az Eurostat adata alapján.

⁹ A kiigazítást követő kivárással kapcsolatosan számos empirikus és elméleti tanulmány született.

Eic Offerdahl: The Response of Investment and Growth to Adjustment Policies. World Bank, mimeo

Laura Alfaro: On the political economy of temporary stabilisation programs. Harvard Business School 2001

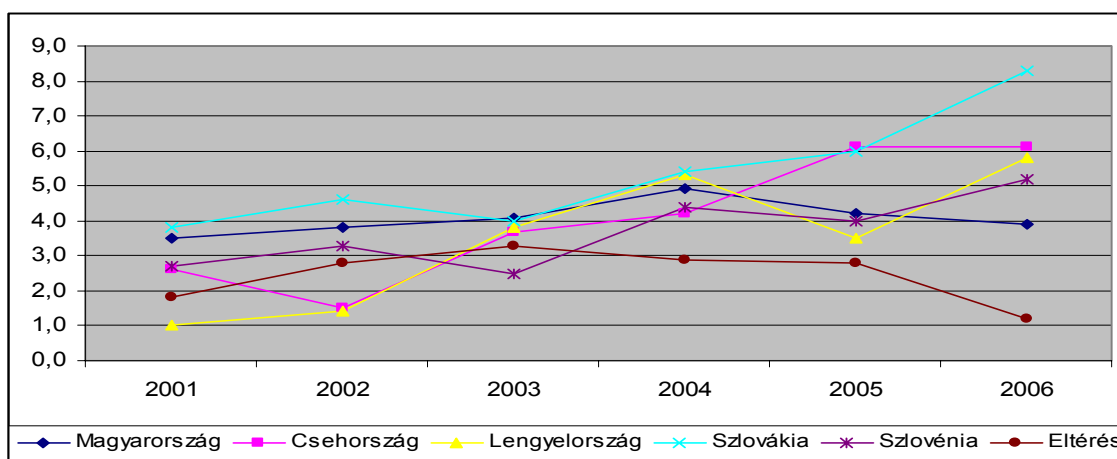
kivárásában. Másrészt a csökkenő államháztartási deficit és finanszírozási szükséglet ellenére a fiskális kiigazítás nem mérsékelte a kivárást a korrekció kedvezőtlen szerkezete (növekvő adóterhelés, állami centralizáció növekedése, állami beruházások csökkenése) miatt. A stabilizációs politika erőteljes keynesi hatásai, a kiigazítás versenyképességet negatívan érintő elemei, a gazdaságpolitika korlátozott hitelessége továbbra is visszafogják a beruházókat. Miközben a stabilizációs csomagnak sikerült meggyőzni a pénzügyi befektetőket a kiigazítás helyességéről, addig ezt nem sikerült elérni a hazai és külföldi beruházók esetében a kiigazítás kedvező reálgazdasági hatásairól.

Harmadrészt a kiigazítás negatívan hat a beruházók várakozásaira és aktivitásaira, mert kedvezőtlen a tartós és átmeneti kiigazítási lépések aránya. Az államháztartás fenntartható korrekciójának szerkezeti reformokkal alátámasztottnak kellene lenni, hogy kedvező kínálati reakciót váltson ki a magánszektortól. Azonban az eddigi, az államháztartás szerkezetét érintő lépések még nem elégségesek a vállalati szektornak ahhoz, hogy biztosan számíthasson csökkenő adó- és járulékterhelésre, átláthatóbb és hatékonyabb közszolgáltatásokra, az állami újraelosztás mérséklődésére, amelyek egy robosztusabb beruházási aktivitás előfeltételei lennének.

2.3. Versenyképességi problémák

A gazdaság növekedési ütemének lassulásában a **gazdaság versenyképességének romlását** jelző tényezők is szerepet játszanak. A tartós versenyképességi gondoknak több nyilvánvaló jele volt az elmúlt években, amelyek szorosan kapcsolódtak a gazdasági növekedés dinamikájához. Egyrészt már a mostani erőteljes lassulást megelőzően sem volt kiemelkedő a hazai gazdaság növekedése. A növekedési problémákat jelezte, hogy amikor 2001-2003 között az euróövezet a külső sokkok miatt lassulni kezdett, a többi EU-8 gazdaság növekedése gyorsult, míg a hazai növekedés megérezte a külső konjunktúra megtorpanását. Ezt követően - amikor 2004-2007 között fokozatosan, majd 2006-tól erőteljesebben gyorsulni kezdett az euró-zóna - a magyar gazdaság növekedése fokozatosan lassult¹⁰. Ráadásul a növekedési ütem lassulása éppen akkor következett be, amikor a fiskális és jövedelempolitika fenntarthatatlanná vált, korábban nem tapasztalt pozitív keresleti sokkot generált, és a lassuló növekedési ütem legfőbb keresleti komponensévé vált. A kedvező külső keresleti feltételek, a gazdaságpolitika által generált pozitív belső keresleti sokk ellenére mérséklődő növekedési ütem tartós növekedési problémákra utal(t). Ezt mutatja, hogy a mostani lassulást megelőzően is növekvő mértékű rés keletkezett a hazai és a közép-európai és balti gazdaság átlagos növekedési dinamikája között: a növekedési rés 2002-2006 között hazánk és az EU-8 átlaga között 1,5-2,5% volt, míg az EU-15-tel szemben 2,9%-ról 1,2%-ra csökkent.

4. Grafikon. A reál GDP növekedés, illetve a magyar és EU-15 növekedési eltérés %-ban.

Forrás: Eurostat (2007)

A versenyképességi problémák másik megnyilvánulása az export és import növekedési üteme között meglévő rés záródása. Miközben az export éves növekedési üteme 2004 és 2006 között 6%-ról 17%-ra gyorsult, az export és import között 2006 első felében meglévő 4-6 százalékpontos növekedési rés 2007 közepére teljesen bezárult és az export, illetve az import növekedési üteme azonos lett.

¹⁰ Ennek eredményeképpen 2004 óta – szemben a többi újonnan csatlakozott gazdasággal – a magyar gazdaság nem aknáztta ki a növekedés érdekében a kedvező külső konjunktúrát.

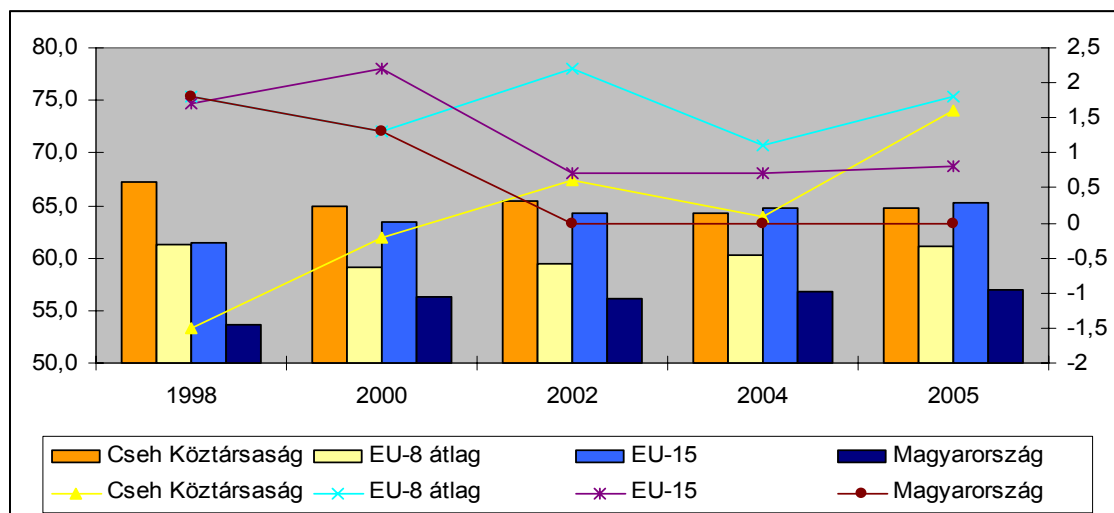
Az exporttal kapcsolatosan más mutatók is azt jelzik, hogy versenyképesség romlik és relatív piacvesztést tapasztalunk. A hazai export növekedési üteme volatilis volt 2003 és 2006 között, miközben az EU-15 növekedése és importkereslete gyorsult, a főbb piaci vetélytársak piaci részesedése az EU-n belül erőteljesebben emelkedett a hazainál. A piacvesztés mellett az export szerkezete sem javult, mert alig változott a magas hozzáadott értékű termékek részesedése a teljes kivitelben belül. Annak ellenére, hogy a régióknban változatlanul a hazai export termékszerkezete a legfejlettebb, ez elsősorban az 1990-es évek végén elért eredményeknek köszönhető és a szerkezetben pozitív változás nem következett be az elmúlt években.

Az export szerkezetével és a versenyképességgel is összefüggő másik probléma, hogy az elmúlt időszakban a hazai exportár-egységértékek csökkentek, miközben a vetélytársaké nem. Ennek egyik oka az export szerkezetének jelzett alakulása: miközben a főbb piaci vetélytársak esetében emelkedett a magasabb hozzáadott értékű termékek részesedése (pl. a cseh és szlovák exportban nőtt high-tech termékek aránya), addig a magyar export esetében ez nem következett be. Az MNB egyik elemzése szerint a stagnáló exportár-egységértékek másik kiváltó oka, hogy a hazai export esetében a termékek zöme a nagyobb globális verseny miatt csökkenő exportegység-értékű szegmensekben (pl. távközlés vagy irodatechnika) van, miközben a főbb piaci vetélytársak esetében a növekvőben (pl. a gépjármű-export Csehországban vagy Szlovákiában).

A tartós, és a kiigazítástól független versenyképességi problémák jelentkezését mutatja a nettó és a bruttó közvetlen tőkebefektetés volumenének csökkenése. A probléma súlyosságát jelzi az is, hogy nem csak a beáramlás mértéke csökkent, de a külföldi vállalatok által Magyarországon megtermelt profit visszaforgatása is a csökkenő mértékű: a felgyorsuló profitrepatriálás a befektetési környezet, növekedési tényezők romlását mutatja. A profitrepatriálás 2006-ban számottevően meghaladta a korábbi éveket, amiben egyedi tényezők is szerepet játszhattak, de a romló trend egyértelmű.

A hazai gazdaság versenyképességének relatív romlását az is jól mutatja, hogy a gazdasági növekedés döntő kínálati tényezői (munkaerő-kínálat, beruházások, munka-termelékenység, K+F, humán tőke állománya) alig változnak, illetve elmaradnak az EU-8 államokkal szemben. A foglalkoztatási rátánk gyakorlatilag stagnál 2000 óta és számottevően elmarad az EU-15 és az EU-8 átlagától: ráadásul a viszonylag kedvező növekedési időszakban, 2000-2005 között a foglalkoztatás stagnált, miközben a többi országban Szlovéniát kivéve kissé gyorsuló ütemben bővült.

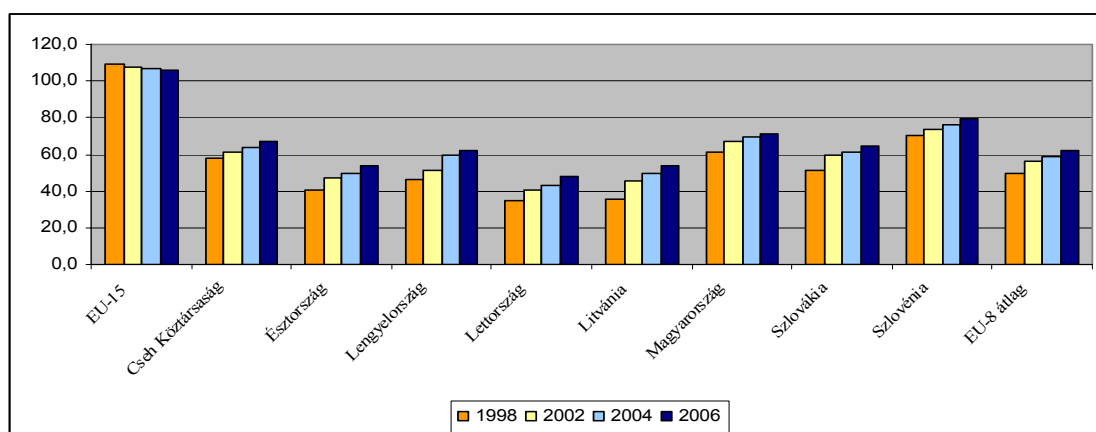
5. Grafikon. A foglalkoztatási ráta (bal skála) és a foglalkoztatás változása (jobb skála) (%).

Forrás: Eurostat (2007)

Mélyülő versenyképességi problémákat jelez a többi mutató is, melyek közül a munkatermelékenység változását érdemes kiemelni. Ennek szintje még meghaladja az EU-8 átlagát, de lassuló ütemben bővült 1998-2006 között, lehetőséget adva a többi országgal szembeni fennálló eltérés csökkentésére. A hazai és az EU-15-ös termelékenységi szint között változatlanul közel 50%-os rés van, amely az elmúlt 3-4 évben sokkal lassabban zárult, mint korábban.

6. Grafikon. A munkatermelékenység változása 1998 és 2006 között (EU-25=100)

Forrás: Eurostat (2007)

A versenyképességi lemaradást tükrözik a különböző nemzetközi szervezetek által mért átfogó vagy parciális versenyképességi indexek is. Magyarország a lausanne-i székhelyű IMD globális versenyképességi indexén 2001 és 2006 között a 27 helyről a 41 helyre csúszott vissza, miközben a környező országok javítottak versenyképességi rangsorukon, megelőzve Magyarországot. A 2007-ben bekövetkezett javulás ellenére nem teljesít Magyarország jól a Világbank "Ease of Doing Business" indexen sem, különösen az adófizetés terheit, a hatósági engedélyek beszerzését, valamint az üzleti tevékenység elindítását illetően: ezek a mutatók jól mutatják az állami beavatkozás, a bürokrácia hatékonyságot csökkentő és a növekedést visszafogó hatását.

3. A lassú növekedés makrogazdasági hatásai

A kedvezőtlen harmadik negyedéves adatok, illetve a növekedés lassulását magyarázó tényezők számos, a makrogazdasági hatásokkal kapcsolatos lehetséges **következményre** hívják fel a figyelmet. Az egyik legfontosabb hatás, hogy tekintettel a lassuló növekedést magyarázó tényezőkre még a kereslet-megszorítás enyhülése esetén **sem valószínű**, hogy a növekedés **visszaesése átmeneti** lesz és a gazdaság automatikusan visszatér a korábbi magasabb növekedési ütemre¹¹.

Egyrészt a növekedés lassulásában több keresleti tényező szerepe együttesen érvényesül: a fogyasztás, a beruházások és a nettó export hozzájárulásának csökkenése tartós maradhat. A nettó export esetében az export és import közötti növekedési ütemek záródása a lassuló, bizonytalanabbá váló európai konjunktúra mellett hosszabb távon is fennmarad, még akkor is, ha a gyenge fogyasztási és beruházási kereslet az import növekedését is korlátok között tartja. A reálberek dinamikája, a vártnál magasabb fogyasztói áremelkedés lakossági fogyasztást befolyásoló hatása 2008-ra is áthúzódik, miközben a közösségi fogyasztás növekedésének a szerkezeti reformok, illetve a kiigazítás szabnak korlátot. A kiigazítás jelzett szerkezeti hiányosságai, a vállalati szektor versenyképességét korlátozó hatásai bizonytalaná teszik a vállalati beruházások növekedésének időzítését. A lassú növekedés, a változatlanul rossz versenyképességi indikátorok nem kedveznek a beruházási aktivitás erősödésének, miközben kérdéses milyen ütemben bővül a tőkeállomány, a nettó FDI volumene. Mindez azt eredményezi, hogy a korábban vártnál lassúbb növekedésre számíthatunk 2008-ban és 2009-ben is.

Másrészt nem várható, hogy ilyen mértékű és kedvezőtlen szerkezetű kiigazítás növekedésre gyakorolt hatása gyorsan elmúljon. Amikor jelentős egyensúlytalanságot kell korrigálni, ami tartós és számottevő kiigazítási igénnyel társul, akkor ez még kellőképpen rugalmasan alkalmazkodó gazdaság esetében is jár átmeneti kibocsátás-vesztességgel. A magyar gazdaság azonban szerkezeti torzulásokkal, alacsony rugalmassággal rendelkezik, ami lassítja az alkalmazkodását a korrekcióhoz, miközben elmélyíti annak kedvezőtlen reálgazdasági hatásait. Amikor alacsony a tőkeképződés szintje, súlyos szerkezeti eltérések vannak a munkaerő-kínálat és kereslet között, lassú a közösségi foglalkoztatás visszaszorulásának üteme és a felszabaduló források magánszektor által történő felszívása, elégtelen a piaci verseny, akkor még a növekedés szempontjából kedvező szerkezetű kiigazítás is tartós kibocsátás-vesztességgel járhat. Összességében a kiigazítás mértéke, a kiigazítás szerkezete, a magyar gazdaság szerkezeti torulásai nem teszik lehetővé a korábbi növekedési ütem gyors elérését.

¹¹ Vagyis nem valószínű, hogy bekövetkezik a hysteresis jelenség.

A lassuló növekedés következménye a magyar gazdaság **felzárkózásának lelassulása**, illetve a fejlettségbeli relatív pozíciók további átrendeződése a térségen belül. A következő 1-2 évben a konvergenciával szemben távoldás várható az euró-zóna fejlettségi szintjétől, miközben rendkívül gyorsan szűkül a fejlettségbeli rés Magyarország és a többi újonnan csatlakozott gazdaság között.¹² Mindez kedvezőtlenül érintheti a vállalati szektor beruházási aktivitását, a beáramló bruttó és nettó közvetlen tőkebefektetések szintjét, a befektetők telephely-választási döntéseit.

A növekedés lassulása kedvezőtlenül érintheti **az államháztartási egyensúlyt is**, mert a lassuló növekedés éppen a bevétek növelésére alapozó kiigazítást nehezítheti meg. Magyarországon a bevételek ciklikus érzékenysége nagyobb, mint a kiadásoké és a bevétel alapú kiigazítás hatására a költségvetési ciklikus érzékenysége erősödött.¹³ Ez a költségvetési egyensúly szempontjából azt jelenti, hogy nehezebbé válik *ceteris paribus* a lassú növekedés mellett a deficit további mérséklése, miközben erősödik a konjunkturális sokkoknak történő kitettség.

Miközben a 2006-os kiigazítás a bevételek növelésével mérsékelte a hiányt, az adókulcsok emelése és az adóbehajtás szigorítása mellett az adóalapok csak korlátozottan bővülnek és a lassúbb növekedés mellett az adóbevétel /GDP erőteljesebben mérséklődhet 2008-tól. A vásárolt és közösségi fogyasztás indexe kisebb mértékben növekszik a folyó áras GDP-hez képest és ezért az ÁFA/GDP nagysága is mérséklődhet. Hasonlóképpen a személyi jövedelemadó alapja is kisebb lehet, mert a folyó áras GDP-nél a jövedelmek növekedése kisebb, és ez visszafogja a jövedelemadókból származó bevételeket. Összességében a lassuló növekedés következtében az adóterhelés GDP arányos szintje a korábban tervezettnél jobban csökkenhet és ez a költségvetési célok teljesítése érdekében nagyobb kiadásoldali korrekciót igényelhet.

A növekedés lassulása végül kedvezőtlenül érinti a **munkaerőpiaci folyamatokat**, a foglalkoztatási mutatók alakulását. A kibocsátás mérsékelt növekedése a bekövetkezett adóemelések, illetve a foglalkoztatás kifehéredése miatt jelentős nominális bérnövekedéssel párosult, aminek hatására a profitrés szűkült és ezt a vállalatok részben a bérkiáramlás lassításával, részben azonban a létszám csökkentésével állítják majd helyre. Bár a nominális béremelkedés üteme mérséklődik, a várhatóan tartósan alacsony növekedés jelentősebb foglalkoztatás kiigazításra készteti a vállalati szektort, ami kihat a munkanélküliség és foglalkoztatási ráta alakulására is. Miközben munkaerő-piaci, oktatási és képzési reformok nélkül hosszabb távon sem várható, hogy a növekedés és a kohézió szempontjából kedvezőtlen foglalkoztatási mutatóink javulnának, a növekedési dinamika sem segíti ezeket a mutatókat.

4. Mit tehet a gazdaságpolitika?

A tanulmány elsődleges célja a növekedési problémák elemzése, és kereteit meghaladja a gyorsabb növekedés érdekében alkalmazható gazdaságpolitika lépések részletes bemutatása. Ugyanakkor röviden érdemes áttekinteni, hogy az adott és rövidtávon várható körülmények között mit tehet a gazdaságpolitika a növekedési problémák kezelése érdekében.

A lehetséges gazdaságpolitikai lépéseket megelőzően néhány gondolat arról, hogy **mit nem szabad tenni** a gazdaságpolitikának. Egyrészt el kell fogadnia, hogy a 2002-2006 között felhalmozott makrogazdasági egyensúlyi problémák korrekciója időigényes és a gazdaság strukturális merevsége, lassú alkalmazkodása miatt költséges folyamat: nem várható, hogy a korábbi növekedési ütem helyreáll a kiigazítás első hullámának lecsengését követően. Előfordulhat, hogy a lassú gazdasági növekedés hosszabb ideig fennáll mielőtt erőteljesebb élénkülés következne be.

Másrészt a kedvezően alakuló egyenleg mellett külön kell hangsúlyozni, hogy nem szabad lazítani a fiskális politikán. Egy ilyen lépés hamarosan ismétellen fenntarthatatlan pályára állítaná a költségvetést, lerombolná a gazdaságpolitika részben helyreállított hitelességét, illetve témánkat illetően a növekedés szempontjából legkedvezőtlenebb stop-go pályára terelné a gazdaságpolitikát. A fiskális politika fellazítására a további korrekciós igények, a konvergencia-kritériumok illetve a Konvergencia Programban vállalt feltételek teljesítése sem adnak lehetőséget. A kiadások növelése csak a finanszírozási feszültségeket növelné, a kedvezőbben alakuló hiány révén elért megtakarításokat az adósság csökkentésére kell felhasználni, átfogó adócsökkentést a kiadások csökkentésével összehangolva, és időben azokat követően lehet végrehajtani. A monetáris politika lazítására sincs tér, hiszen – azon túlmenően, hogy a monetáris politika hosszú táv mellett rövidtávon sem képes a potenciális és aktuális GDP növekedési ütemet növelni – a várakozásokhoz képest

¹² Egyes esetekben már meg is fordult a fejlettségbeli rangsor

¹³ Többen végeztek számításokat a ciklikus érzékenység becslésére. Coricelli, Fabrizio – Ercolani, Valerio [2002], Orbán Gábor – Szapáry György [2002].

magasabb és csak fokozatosan mérséklődő az infláció, illetve inkább növekednek a globális pénzügyi kockázatok.

Harmadrészt, a további fiskális kiigazításban a hangsúlyt az elmúlt év gyakorlatával szemben az egyszeri korrekció, részben átmeneti lépésekkel szemben a mélyreható, az állami szerepvállalás mértékét és szerkezetét átalakító reformokat kell előtérbe helyezni annak ellenére is, hogy ezek rövidtávon akár további kedvezőtlen kínálati sokkot jelenthetnek a növekedés szempontjából.

Tekintettel arra, hogy a növekedés lassulása mögött három jelentősebb tényező (kiigazítás, várakozások által letört beruházások és kínálati problémák) hatását mutattuk ki, a gazdaságpolitika a növekedésre a kiigazítási program szerkezetének módosításával, a vállalati beruházások ösztönzésével és a hosszú távú versenyképesség erősítésével hathat.

A **költségvetési korrekció szerkezetével** kapcsolatosan figyelembe kell venni, hogy a költségvetési politika a konvergencia-pálya követelményei és a már megvalósított kiigazítás szerkezete által nagymértékben determinált. Ugyanakkor számos lehetőség volna arra, hogy feszes költségvetési pálya mellett a költségvetési politika kedvezőbben befolyásolja a gazdasági növekedést.

1. Elkerülhetetlen az adórendszer torzító, növekedést visszafogó hatásainak mérséklése, amihez az adórendszer jelentősebb átalakítására lenne szükség három alapelv érvényesülésével: az adórendszer és adóeljárás/igazgatás egyszerűsítése, rövidtávon változatlan vagy kis mértékben csökkenő centralizációs hányad mellett az adóbevételek szerkezeti átalakítása¹⁴, az adóalap további bővítése és adóterhelés igazságosabb elosztása. Változatlan és kiváltképp fokozatosan mérséklődő adóterhelés mellett is lehet csökkenteni az adórendszer torzulásait az adóék mérséklésével, a kivételek csökkentésével, a vállalati adók és járulékok körének szűkítésével, korrektebb inflációs kiigazítással, az adóeljárás könnyítésével. Az elmúlt másfél évben hozott adópolitikai és bevételoldali döntések ezzel ellentétes irányba vitték el az adórendszert, és a fiskális politika korrekciójának egyik fontos eleme a korábbtól eltérő adó-, járulék- és illetékrendszer kialakítása lenne.

2. A kiadások tekintetében két szempontot kellene érvényesíteni. Egyrészt a további kiigazításon belül szükséges a hangsúly erőteljesebb eltolódása a folyó kiadások csökkentésére, fenntartva a humán és fizikai tőkébe fektetett irányuló állami beruházási kiadásokat. Miközben a tőkekiadások csökkentése jelenti mindig a könnyebb alkalmazkodást, a hangsúlyt a változatlanul jelentős tartalékokat nyújtó folyó kiadások (működési-dologi, bérjellegű) csökkentésére kellene helyezni. Másrészt a kiadások mérséklésénél a fő szempont az egyedi lépésekkel szemben a főbb alrendszerek működési mechanizmusainak átalakítása kell, hogy legyen. Bár egyes területeken (egészségügy, oktatás) történtek konkrét, az alrendszerek működését érintő lépések, az államháztartási alrendszerek zömében (nyugdíj, közigazgatás, támogatás- és szociálpolitika) ezek eddig elmaradtak, vagy csak javaslat szintjéig jutottak el.

3. Mivel a növekedést tartósan korlátozó szerkezeti problémákról van szó, elkerülhetetlen olyan a tőke- és munkaerő-kínálatot bővítő, a hatékonyságot javító szerkezeti változások végrehajtása az államháztartáson belül, mint a nyugdíj-, oktatási és képzési rendszerek átalakítása. A szerkezeti változás elemeinek leírása meghaladja a tanulmány terjedelmét, egyes elemei pedig általánosan elfogadottak.

A **vállalati beruházások ösztönzésében** kiemelt jelentőségű a befektetők kiváró, negatív várakozásainak módosítása. A beruházási aktivitás erősítésére a gazdaságpolitika több lépést tehet.

1. A legfontosabb a szigorú fiskális politika fenntartása, az államháztartás finanszírozási szükségletének további erőteljes csökkentése a kiszorítási hatás mérséklése érdekében. A magas államadósság és az államháztartás finanszírozási szükséglete kiugró mértékű forrást von el a magánszektorról.

2. Az adórendszer átalakításánál a beruházások ösztönzése szempontjából a kiszámíthatóság, a döntések lebegtetésének (ld. iparüzési adó, ingatlanadó, adókedvezmények) elmaradása legalább olyan fontos, mint az adórendszer beruházásokat visszafogó, jelzett elemeinek kiküszöbölése.

3. Elkerülhetetlen a befektetés-ösztönzés rendszerének átalakítása, mely ma már csak korlátozottan képes hatékonyan Magyarországra terelni a külföldi befektetéseket és regionális összevetésben is elmarad a kívánalmaktól. Ennek keretében végig kell gondolni, hogy milyen célokat kíván a beruházás-ösztönzés megfogalmazni, ehhez kapcsolódóan szükséges lenne az elmúlt években alkalmazott beruházás-ösztönzési eszközrendszer áttekintése és korrekciója. Kiemelt feladat ennek keretében az ITDH működési hatékonyságának javítása, intézményrendszerének korszerűsítése.

¹⁴ Rövidtávon ugyanis még ambíciózus kiadáscsökkentés mellett is csak korlátozott lehetőség adódik a centralizációs hányad mérséklésére.

4. Érdemes lenne végiggondolni a Strukturális Alapokból megvalósuló támogatások esetében magasabb addicionális beruházási feltételek meghatározását a kedvezményezettek számára. Noha korlátozott empirikus tapasztalat áll a források beáramlásának rövid története miatt rendelkezésre, jól látszik, hogy az abszorpciós korlátokkal szemben a hatékonysági nyereség, a pozitív tovaggyűrűző hatások érvényesülése erőteljesebb korlátot jelentenek a források felhasználása során. Ezért célszerű lenne a hatékonyabb szelekció és a tőkeképződés ösztönzése szempontjából a programtól szelektíven függő, de magasabb beruházási feltételeket meghatározni.

5. A gazdaság versenyképessége és a termelékenysége alakulása szempontjából a beruházásokon belül kiemelten fontos az IKT jellegű befektetések támogatása adókedvezményekkel, gyorsított amortizációval. Figyelembe véve egyfelől az IKT befektetések tőkeigényességét, amortizációját, másfelől a termelékenység növekedéséhez történő hozzájárulását, több országban kedvezményekkel ösztönzik az ilyen beruházásokat. Magyarország a főbb IKT felhasználási mutatókat illetően a vállalati szférát tekintve is az európai mezőny utolsó harmadában tartózkodik ezért – összhangban az adórendszer változásával – érdemes lehet a beruházások ösztönzése szempontjából is az ilyen kedvezmények létjogosultságát megfontolni.

6. Számos területen a beruházások ösztönzésének fontos eleme a piaci verseny erősítése. Magyarországon számos hálózatos iparágban (villamos energia, vezetékes távközlés, vasúti közlekedés, stb.) alacsony a szolgáltatók közötti verseny, ami a beruházásokat is csökkenti. A dereguláció, a piaci korlátok leépítése, a piacra lépés feltételeinek egyszerűsítése a szükséges lépések fontos köre.

7. Az alacsony piaci verseny és ebből fakadó veszteségek szinonimája az állami adminisztrációval kapcsolatos magas költségek, melyek egyes kimutatások szerint meghaladják a GDP 5%-át. Itt már történtek lépések az ügyintézés további egyszerűsítésére, a jogszabályok számának csökkentésére, az eljárások gyorsítására van szükség.

Az említett lépések önmagukban nem elégségesek, de együttesen jelezhetik a vállalati szektor számára a kiigazítás és versenyképesség mellett elkötelezettséget, ami idővel pozitív várakozásokat alakíthat ki a kiváló befektetők körében.

Végezetül a gazdaságpolitikának lépéseket kell tenni a **gazdasági növekedés kínálati tényezőinek erősítése** érdekében. Itt a legfontosabb feladat nem új versenyképességi, növekedési prioritások kialakítása, hanem a meglévő kereteken belül a növekedés szempontjából fontos célok teljesítése. Ehhez néhány egyszerűbb javaslat is megfogalmazható:

1. Érdemes lenne kiválasztani a növekedés, versenyképesség szempontjából döntőnek tekinthető indikátorokat és ezekre célértékeket meghatározni, majd teljesülésüket rendszeresen (évente-félévente) ellenőrizni. Az indikátorok körében kiindulásnak vehetők a legfontosabb lisszaboni indikátorok, melyek közül 6-8 kiválasztása, célértékkel történő ellátása, ennek szisztematikus ellenőrzése és ehhez történő folyamatos alkalmazkodás hosszú távú és a magánszektor számára is kiszámítható keretet adna a gazdaságpolitika versenyképességi lépéseit illetően.
2. Az indikátorok teljesítése érdekében két területen avatkozhat be az állami: az állami beruházásokat, fejlesztési finanszírozási forrásokat ezeknek alárendelten nyújtja, és szabályozási, intézményfejlesztési lépésekkel segíti ezen mutatók elérését.
3. A fejlesztéspolitikai források biztosítása, a beruházások megvalósítására nyújtott állami támogatások meghatározása során érdemes a jelzett kritériumok elérésének alárendelve „szűrni” és függővé tenni a Strukturális Alapokból és nemzeti forrásokból nyújtott támogatásokat. Ez elősegíthetné, hogy a fejlesztési források a jelenleginél erőteljesebb növekedési, versenyképességet erősítő hatásokkal rendelkezzenek.
4. Az állami beavatkozás másik területe a szabályozó- és intézményrendszer módosítása, mellyel a lisszaboni indikátorrendszerben megjelenő szinteket lehet elérni. Itt a gazdaságpolitika feladata, hogy a köz- és felsőfokú oktatás, a szakképzés, a K+F+I támogatás, az e-közigazgatás területein olyan szerkezeti változások induljanak el, melyek 2-3 év múlva pozitívan hatnak a növekedésre.

Összefoglalás, konklúzió

A magyar gazdaság lassú növekedésének három főbb oka van: a fenntarthatatlan makrogazdasági pálya korrigálása érdekében meghirdetett költségvetési kiigazítás szerkezete, a piaci szereplők beruházások csökkenésében megnyilvánuló kedvezőtlen várakozásai és kivárása, valamint a gazdasági növekedés hosszú távú kínálati tényezőinek, a magyar gazdaság versenyképességének romlása.

A **költségvetési korrekció** a kiigazítás teljes tervezett időszakában és különösen annak kezdetén inkább a bevételek növelésére és nem a kiadások csökkentésére alapult, olyan torzító jellegű többletbevételek révén valósult meg, amelyek nem enyhítették, hanem fokozták az adórendszer növekedést korlátozó hatásait, miközben nem érvényesült kellő mértékű szelekció a kiadások csökkentésében, amihez nem megfelelő volt a tőke- és folyó kiadások mérséklésének hozzájárulása.

A **beruházások csökkenésben** és a vállalati szektor kivárázásában 2006. szeptember előtt a fenntarthatatlan fiskális politika, a növekvő hiány finanszírozásával és a kiigazítás időzítésével kapcsolatos bizonytalanság, majd az elmúlt másfél évben a csökkenő államháztartási deficit és finanszírozási szükséglet mellett a korrekció kedvezőtlen szerkezete (növekvő adóterhelés, állami centralizáció növekedése, állami beruházások csökkenése) játszik döntő szerepet.

A gazdasági növekedés lassulásában a magyar gazdaság romló versenyképessége is szerepet játszik, amit jelez a foglalkoztatás és munkatermelékenység alakulása, az exportbővülés és piaci részesedés alakulása, illetve a jelentősebb nemzetközi versenyképességi indexekben elért helyezésünk alakulása.

Tekintettel a lassú növekedést okozó tényezők széles körére, még a kereslet-megszorítás enyhülése esetén sem valószínű, hogy a növekedés most tapasztalható visszaesése átmeneti lesz és a gazdaság automatikusan visszatér a korábbi magasabb növekedési ütemre. A növekedés lassulásában több keresleti tényező (lakossági fogyasztás, vállalati beruházások és a nettó export) hozzájárulásának csökkenése akár időben elhúzódó, tartós is lehet. Ráadásul a növekedést korlátozó szerkezeti torzulások (adórendszer, állami kiadások szintje és szerkezete) korrekciója, a növekedés kínálati tényezőinek (foglalkoztatás, kutatás-fejlesztés, beruházások) bővítéséhez szükséges szerkezeti változások meghozatala és hatásuk érvényesülése időigényes folyamat és a gazdasági növekedést érezhetően csak 2-3 év múlva fogja kedvezően befolyásolni.

Ezzel együtt a gazdaságpolitikának két területre kell koncentrálni. Egyrészt folytatni kell a korrekciót, az államháztartás finanszírozási szükségletének csökkentését, a korábbinál nagyobb hangsúlyt helyezve a kiadások egyidejű csökkentésére, illetve a kiadások és bevételek szerkezetének átalakítására. Másrészt a gazdaságpolitikának a szerkezeti és intézményrendszeri változások, a fejlesztéspolitikai források felhasználása során a gazdasági növekedést és versenyképességet korlátozó kínálati korlátok (alacsony beruházási ráta, munkaerő-kínálat és kereslet közötti szakadék, kritikusan alacsony K+F+I kapacitás, humán tőke korlátozott kínálata, stb.) felszámolására kell koncentrálnia.